

Samenvatting

Jongeren zorgen in de buurt voor overlast. Een leerlinge bedreigt haar lerares. Dergelijke berichten leiden tot een roep om meer en strakkere regels, maar ook om aandacht voor sociale vorming. Jongeren ondervinden tijdens hun ontwikkeling de invloed van personen en instanties die hun leren hoe ze zich kunnen gedragen. Ouders en school hebben een belangrijke vormende invloed op jongeren, maar ook leeftijdsgenoten.

Onlangs heeft de minister een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer aangeboden met daarin de opname van een doelbepaling burgerschap en sociale integratie in de wetten op het primair en voortgezet onderwijs. Dit advies bouwt voort op het thema van sociale vorming. De raad verwacht dat scholen een grotere bijdrage kunnen leveren aan sociale vorming, indien zij beter samenwerken met ouders en contacten tussen ouders onderling en jongeren onderling benutten. Hoofdvraag van het advies is dan ook: hoe kunnen scholen en overheden sociale vorming in het onderwijs versterken met behulp van de netwerken van jongeren? Deelvragen zijn:

- (1) Wat kan het onderwijs (met steun van andere instanties) doen om de samenwerking met (en netwerken tussen) ouders te versterken?
- (2) Hoe kan het onderwijs (met steun van andere instanties) omgaan met positieve en negatieve invloeden van leeftijdsgenoten en groepsvorming onder jongeren?
- (3) Wat kan het onderwijs doen om tolerantie te bevorderen en discriminatie tegen te gaan?
- (4) Wat kan de overheid doen om het onderwijs bij dit alles te ondersteunen?

Het advies heeft betrekking op de sectoren primair onderwijs (groep 7 en 8), voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

Betere samenwerking tussen school en ouders

Tijdig en structureel contact

Elke school – voor primair, voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs – zou moeten werken aan vroegtijdig ingezet en structureel contact met ouders. Dat betekent dat een school altijd een eerste gesprek met ouders (én leerling) zou moeten voeren, zo mogelijk tijdens een huisbezoek. Vervolgens zou de school steeds een jaarlijks vervolgesprek kunnen initiëren. De raad realiseert zich dat het scholen niet altijd lukt om ouders te bereiken, maar hoopt en verwacht toch dat scholen volharden in hun pogingen. Ouders die een plezierige relatie ervaren met de school, zullen bij schoolmaatregelen naar verwachting meer begrip tonen en bereid zijn mee te werken.

Contacten tussen ouders onderling

Ouders helpen elkaar met de opvoeding, bijvoorbeeld door gezamenlijke normen te stellen: over het tijdstip van thuiskomst, over het maken van huiswerk. De school kan veel

baat hebben bij deze verenigde kracht en zou het daarom op zich kunnen nemen om ontmoetingsbijeenkomsten te organiseren rondom thema's waar ouders mee worstelen (zoals puberteitsproblemen).

Opvoedingsondersteuning

Gemeentes zijn belast met de taak een laagdrempelig aanbod aan opvoedingsondersteuning voor ouders te realiseren. Ook scholen kunnen baat hebben bij deze ondersteuning van ouders. Het zou aan te bevelen zijn, dergelijke ondersteuning in overleg met de school uit te voeren (bijvoorbeeld een spreekuur voor ouders in het schoolgebouw). Scholen die dergelijke mogelijkheden willen onderzoeken, kunnen het beste zorgen voor goede contacten en goed overleg met de gemeente.

Benutten van sociale netwerken van jongeren

Jongeren zijn belangrijk voor elkaar en bieden elkaar vaak steun en advies. Scholen en leraren kunnen deze onderlinge steun beter dan nu benutten. Het advies benoemt een aantal manieren waarop dit kan.

Begrip en kennis van de jongere achter de leerling

Om de 'jongere achter de leerling' te begrijpen, hebben leraren kennis nodig over hun leefwereld: over de (straat)taal die ze spreken, over hun kledings- en gedragscodes, hun digitale leefwereld (chatten, sms-en, enzovoort). Lerarenopleidingen zouden meer aandacht moeten besteden aan deze leefwereld. Daarnaast kunnen leraren zich zelf op de hoogte houden door in gesprek te blijven met de jongeren over hun leven, maar bijvoorbeeld ook door te kijken op sites waar jongeren chatten. Een school kan kennis over de leefwereld verzamelen, bijvoorbeeld via leerlingen die als groep periodiek met een leerlingbegeleider overleggen over de sfeer op school. Wanneer leraren (globaal) weet hebben van wat er tussen groepen speelt, vangen zij eerder signalen op als er iets fout gaat in de sociale sfeer: escalerende ruzies bijvoorbeeld of onvrede over schoolbeleid.

Gezamenlijke activiteiten in en buiten de les

Jongeren zelf geven aan dat scholen meer gezamenlijke activiteiten zouden mogen organiseren in en buiten de les. In de les kunnen leraren meer doen aan groepswork en andere didactische werkvormen gericht op samenwerking. Als je samenwerkt, zo redeneren leerlingen, leer je goed met elkaar om te gaan en elkaars talenten te gebruiken. Dat zorgt voor een goede sfeer. Buiten de les gaat het om trefmomenten zoals feesten en om activiteiten zoals sport en reizen.

Begeleiding door leeftijdgenoten en door volwassenen

Jongeren zijn vaak in staat, zelf oplossingen aan te dragen voor de problemen die zij ervaren. Een interessant instrument hiervoor is 'peer coaching': jongeren die, na training, hun leeftijdgenoten van steun en advies voorzien. Er zijn legio mogelijkheden. Scholen kunnen jongeren opleiden tot supervisor, conflictbemiddelaar of mentor. De peer methode benadrukt de krachten van jongeren in plaats van hun tekortkomingen; verwacht mag worden dat deze methode bijdraagt aan hun gevoel van persoonlijke controle op situaties en zo de sociale vorming ondersteunt. Daarnaast kan ook de ondersteuning van volwassen mentoren van buiten het onderwijs positieve effecten hebben. Zij kunnen via individuele begeleiding het sociaal kapitaal en de sociale krachten van jongeren uitbreiden.

Huizensysteem (studiehuizen nieuwe stijl)

Scholen hebben invloed op de omgang tussen leerlingen door de indeling die zij maken in klassen en groepen. Via de groepsindeling kunnen scholen ontmoetingen tot stand brengen, bijvoorbeeld tussen etnische groepen. Scholen kunnen hiertoe vriendschapsbanden aangaan met andere scholen en gezamenlijke projecten of activiteiten ondernemen. Een ander idee komt uit het Britse onderwijs, dat leerlingen in huizen verdeelt met een eigen naam en signatuur. Zo kunnen leerlingen zich met een kleinere sociale eenheid identificeren. De school stimuleert de huizen om met elkaar een eenheid te vormen en de competitie aan te gaan met andere huizen, bijvoorbeeld via sport- en debatteerwedstrijden. De raad is benieuwd of en hoe scholen vormen van het huizensysteem zouden kunnen inzetten om invloed uit te oefenen op de contacten tussen jongeren. Hij stelt voor dat de overheid deze gedachte systematisch verkent.

Gezamenlijke aanpak negatieve vriendengroepen

Elk school kan proberen een goede sfeer te creëren, waarin het voor jongeren niet loont om deel uit te maken van een negatieve vriendengroep. Persoonlijk contact met de leerling en zijn ouders is hierin erg belangrijk. Daarom richten steeds meer scholen hun schoolorganisatie kleinschalig in, door een groot gebouw in zelfstandige afdelingen te verdelen waarin leraren, ouders en leerlingen een gemeenschap vormen. Ook het al genoemde huizensysteem draagt mogelijk aan het versterken van de band tussen de jongere en de school. Verder vinden leerlingen dat leraren strenger en eerder op kunnen treden tegen groepen die zich asociaal gedragen. Om dit mogelijk te maken, dienen scholen in teamverband afspraken te maken over de aanpak en elkaar steun te verlenen in moeilijke situaties waarin moedig ingrijpen nodig is.

Bevorderen tolerantie en tegengaan discriminatie

Aparte activiteiten gericht tegen discriminatie en intolerantie op school zijn niet de kern van de oplossing. De meest natuurlijke manier is te zorgen voor een positief schoolklimaat, waardoor er weinig behoefte ontstaat aan – en weinig ruimte is voor – asociaal gedrag en negatieve groepsvorming. De suggesties die hierboven zijn gedaan, zullen naar verwachting dus een positief effect hebben op tolerantie. De school die te maken krijgt met discriminatie, doet er verder goed aan te werken aan een open sfeer waarin meningen bespreekbaar zijn. De school werkt zo aan de morele opvoeding via het aangaan van de dialoog. Ook kan de school gebruikmaken van peer coaching, bijvoorbeeld door leeftijdsgenoten te laten optreden als discussieleider of conflictbemiddelaar.

De minister zou aandacht moeten vragen voor de morele opvoeding op school en de sociale leefwereld van jongeren, bijvoorbeeld in haar overleg met partners uit het veld zoals lerarenopleidingen en schoolbesturen.

Rol van de overheid

Informeel scholen over hun (opvoedings)mogelijkheden

Scholen hebben voldoende wettelijke ruimte om te kiezen voor maatregelen die verdergaan dan burgerschapsvorming. Zo kunnen zij leerlingen in een speciale groep met extra begeleiding plaatsen en dit als voorwaarde voor inschrijving hanteren. Maar zijn scholen wel voldoende op de hoogte van de mogelijkheden? De raad adviseert de minister om de mogelijkheden en instrumenten (leerlingenstatuut, oudercontract) die scholen hebben

om de opvoedingstaak te versterken, systematisch te beschrijven. Ook zou de minister kunnen natrekken of (en hoe) ouderlijke bevoegdheden in sommige gevallen door school kunnen worden overgenomen. Vervolgens kan de minister scholen expliciet en volledig informeren over hun mogelijkheden.

Aandacht voor de 'grote' waarden en beginselen van de democratische rechtsstaat is van groot belang als het gaat om burgerschapsvorming. Aandacht voor 'kleine' deugden (respect voor anderen, omgangsvormen) vormt een onmisbare voorbereiding. In het parlementair debat over het Wetsvoorstel burgerschapsvorming kunnen deze zaken aan de orde worden gesteld, zodat scholen straks een richtsnoer hebben bij de invulling van burgerschapsvorming.

Verkennen mogelijkheden van peer coaching, mentorschap en huizensysteem

De minister zou, bijvoorbeeld via pilotprojecten, kunnen onderzoeken welke mogelijkheden peer coaching, mentorschap door volwassenen en het huizensysteem bieden. De precieze effecten hiervan zijn nog niet in kaart gebracht. De rijksoverheid zou hierin het voortouw kunnen nemen.

Inzet extra gelden voor versterken oudercontacten

De minister stelt volgend schooljaar extra gelden beschikbaar voor leerlingbegeleiding in het voortgezet onderwijs. Deze gelden zouden naar de mening van de raad ook inzetbaar moeten zijn ten behoeve van het versterken van oudercontacten, bijvoorbeeld door huisbezoeken. Ook zou een school de gelden moeten kunnen gebruiken voor begeleiding door leeftijdsgenoten (peer coaching) en mentorschap. Daarnaast zou het versterken van oudercontacten in het middelbaar onderwijs op de agenda van de minister moeten staan.

Gemeenten

Elke school zou moeten streven naar structurele contacten met de gemeente, de aangewezen samenwerkingspartner op dit terrein. Andersom zouden gemeenten structureel moeten overleggen met schoolbesturen en schoolleiders. Sommige gemeenten zouden meer oog kunnen hebben voor de behoeften van de jongere burgers: zorgen voor plekken waar ze samen kunnen komen en voor ontmoetingsactiviteiten (sportwedstrijden, feesten). De raad vraagt gemeentes tevens om met prioriteit in te zetten op een toereikend aanbod van laagdrempelige opvoedingsondersteuning als onderdeel van het lokaal jeugdbeleid. Het is belangrijk om daarbij steeds samen te werken met het onderwijs: kan opvoedingsondersteuning in schoolgebouwen worden gesitueerd?